Portretten van Jezus
(1) Woorden, wonderen en lijdende dienaar

Lezing

Ze kwamen in Kafarnaüm, en op de eerstvolgende sabbat ging Jezus naar de synagoge en onderwees er de mensen. Ze waren diep onder de indruk van zijn onderricht, want Hij sprak hen toe als iemand met gezag, en niet zoals de schriftgeleerden. Op dat moment was er in de synagoge ook een man die bezeten was door een onreine geest, en hij schreeuwde: 'Wat hebben wij met Jou te maken, Jezus van Nazaret? Ben Je gekomen om ons te vernietigen? Ik weet wel wie Je bent, de heilige van God.' Jezus sprak hem streng toe en zei: 'Zwijg en ga uit hem weg!' De onreine geest deed de man stuiptrekken en verliet hem met een luide schreeuw. Iedereen was zo verbijsterd dat ze tegen elkaar zeiden: 'Wat is dit allemaal? Een nieuwe leer met groot gezag! Zelfs als Hij onreine geesten een bevel geeft, wordt Hij gehoorzaamd.' Het nieuws over Jezus verspreidde zich algauw overal in Galilea. Toen ze uit de synagoge kwamen, gingen ze rechtstreeks naar het huis van Simon en Andreas, samen met Jakobus en Johannes. Simons schoonmoeder lag met koorts in bed, en ze spraken met Jezus over haar. Hij ging naar haar toe, pakte haar hand vast en hielp haar overeind. Toen verliet de koorts haar, en ze begon voor hen te zorgen. 's Avonds laat, toen de zon al was ondergegaan, brachten de mensen alle zieken en bezetenen naar Hem toe; alle inwoners van de stad hadden zich bij de deur van het huis verzameld. Hij genas vele zieken van allerlei kwalen.

Mc 1,21-34a (NBV21)

Overweging

Beste vrienden,

Een kleine vier weken geleden vierden we de geboorte van Jezus als de Christus, 'licht van de wereld'. Op 1 feb., de laatste zondag van deze cyclus, zullen we eindigen met de lezing van Maria Lichtmis (2 feb.), ook wel de veertigste dag van Kerstmis genoemd. Bij de opdracht in de tempel spreekt Simeon lovend over de zuigeling Jezus als 'een heil voor alle volkeren' en 'een licht dat een openbaring zal zijn voor de heidenen en een glorie voor het volk van Israël'. Maar ook: een teken van tegenspraak. Waarop is deze ambitieuze, in de oren van buitenstaanders wellicht pretentieus klinkende claim eigenlijk gebaseerd? Met het antwoord op deze vraag staat of valt de relevantie van het christendom in de wereld van vandaag en morgen.

Voor Tineke Beeckman is het antwoord alvast duidelijk. In haar column van de voorbije week in de krant DS reageert ze op een oproep van de Gentse imam Khalid Benhaddou. Deze vroeg de rel schoppende jongeren op oudejaarsnacht om zich te gedragen in overeenstemming met hun authentieke moslimidentiteit. Beeckman schrijft dat de vrije samenleving veeleer 'publieke' deugden nodig heeft, zoals moed en verantwoordelijkheid. Die zijn belangrijker voor de gemeenschap dan de zgn. religieuze deugden zoals bv. naastenliefde en nederigheid in het christendom. Van de islam weet Beeckman overigens geen enkele deugd te noemen. Religie hoort voor haar thuis in de privésfeer, voor het maatschappelijke leven hebben we andere, gedeelde waarden nodig die wortelen in de antieke Grieks-Romeinse beschaving. Toegegeven, in de geschiedenis van het christendom werd de betekenis van de christelijke boodschap al te vaak verengd tot het innerlijke of binnenkerkelijke leven of tot een hiernamaals. Maar ik vraag me toch af waarom een eminent filosoof zoals Beeckman zich niet de moeite getroost om er eens even enkele bronteksten uit het christendom op na te slaan, zoals bv. de zaligsprekingen of het visioen van het eindoordeel.

Dat gaan we dus wel doen in deze cyclus waarin de vraag 'wie was/is Jezus van Nazareth' centraal staat. Dat we in dit verband spreken over 'Jezusportretten', een meervoud dus, is uiteraard veelbetekenend: we beschikken immers over meerdere bronnen – de 4 evangelisten én Paulus – bronnen die geén eenvormig beeld opleveren. Daarenboven is er de bewogen tweeduizend jaar oude geschiedenis van het christendom, waarbij elk tijdsgewricht ook een eigen portret opleverde. En voor onszelf vormen we uiteindelijk ook elk een eigen beeld. We koesteren dus niet de illusie om een definitief, eenduidig en 'correct' portret af te leveren. Dit is niet alleen onmogelijk, maar ook onwenselijk. We bekijken meervoudigheid dus als een troef, op voorwaarde dat men daarbij niet vervalt in totale verwarring of extreme eenzijdigheden en tegenspraken.

Daarom dachten we dat het goed was om in deze eerste overweging enkele grondlijnen uit te tekenen, of - zo je wil - de basiskleuren van het portret aan te brengen. Ik zou daarvoor willen vertrekken vanuit wat – wellicht – nog overblijft in het collectieve geheugen van vandaag: Jezus was een man van lang geleden met een boodschap. En o ja, men beweert dat hij ook wonderen deed. Maar dit alles is hem uiteindelijk niet goed bekomen: hij stierf op het kruis, nog altijd de meest dominante afbeelding van Jezus.

Eigenlijk stemt dit wonderwel overeen met de manier waarop de evangelisten (m.u.v. Johannes) het begin van het openbare optreden van Jezus schetsen. We hoorden vandaag de versie van Marcus: Jezus die is opgegroeid in Nazareth, trekt rond in Galilea, geeft onderricht in de plaatselijke synagogen, geneest zieken en drijft onreine geesten en demonen uit. Mede door dit laatste wordt zijn leer ervaren als gezagsvol en hij brengt massa's op de been. Maar ondanks dit succes baadt zijn optreden van meet af aan in een sfeer van controverse en grimmigheid. In het evangelie van vandaag is het de tegenstelling die onmiddellijk wordt gemaakt tussen Jezus' onderricht en dat van de Schriftgeleerden en de letterlijk opschudding verwekkende confrontatie met de onreine geest. In de versie van Lucas is het nog straffer: hij wordt hij verdreven uit de synagoge van Nazareth, weggesleurd uit zijn thuisstad en tot aan de rand van een afgrond gebracht. Op verschillende manieren wijzen de evangelisten al van bij het begin dreigend vooruit naar het gruwelijke eindspel: de jodenman Jezus wordt door joodse tijdgenoten aan de Romeinen uitgeleverd en sterft een vernederende dood op het kruis. Einde verhaal! Einde verhaal?

Hoe is het zover kunnen komen? Wat zegt deze catastrofale ontknoping over de betekenis van Jezus' persoon en boodschap? Hij staat met beide voeten in de joodse traditie (dat waren we ooit wel mooi vergeten!), Oosterhuis noemt hem 'zoon van de Thora'. Tegelijkertijd gaat hij op een kritisch-profetische, zeg maar grensverleggende manier met die traditie en de religieuze praktijken van zijn tijd om. Mattheus vat het aldus samen: niet gekomen om Wet en Profeten af te schaffen, wel om ze tot vervulling te brengen.

Het verhaal over Jezus' optreden op het tempelplein maakt een en ander duidelijk. Dit incident is de druppel die de emmer doet overlopen en de joodse religieuze gezagsdragers doet besluiten er een eind aan te maken. Vergeet niet dat de tempel het religieuze, politieke en economische centrum was van Jeruzalem en heel Israël. Het verhaal van de tempelreiniging is zo cruciaal, dat Johannes het paradoxaal genoeg verplaatst naar het begin van Jezus' openbare optreden, als het ware om van meet af aan de juiste toon te zetten. Jezus gaat te werk als een amokmaker: hij verdrijft geldwisselaars, kopers en verkopers van offerwaar en roept: "er staat geschreven dat mijn huis een huis van gebed hoort te zijn voor alle (!) volken, en jullie hebben er een rovershol van gemaakt!".

De interpretaties van dit drastische optreden lopen nogal uiteen, daarom durf ik er de mijne naast te leggen. Jezus reageert niet zozeer tegen het commerciële gedoe rond religie, wel tegen de commercialisering van de relatie zélf tussen God en mens, het herleiden van deze relatie tot een 'do ut des' verhouding, een koehandel. Ik offer voor God en in ruil reken ik erop dat… Ik volg de regels van wet en cultus en op basis daarvan verwacht ik volgende privileges… Vanuit zijn heel eigen, intieme godsverbondenheid die hem God doet aanspreken als zijn 'Abba', kan hij het niet verdragen dat God wordt afgestemd op mensenmaat, dat religie verwordt tot een machtssysteem, dat de Thora wordt gebruikt als instrument van uitsluiting of vernedering. In zijn verkondiging staat niet het 'koninkrijk Israël' centraal, als een territoriaal-politiek-religieus gegeven, maar wel het Koninkrijk Gods.

Toegegeven, een in onze hedendaagse oren moeilijk begrip, dat ik daarom graag vertaal als volgt: de wereld, het leven zoals het oorspronkelijk en uiteindelijk is gewild en bedoeld. Gewild door wie, bedoeld door wie?... Door de Levengevende zelf.

Als profeet van de eindtijd predikt Jezus de komst van dit Rijk Gods, dat doorbreekt in zijn optreden zelf en open staat voor iedereen. Met aansporingen en vermaningen, maar vooral met zijn beeldrijke parabels en gelijkenissen, de meest originele taalvormen van zijn onderricht, probeert hij te verduidelijken wat hij bedoelt. Het is met het Rijk Gods zoals met een kostbare parel, een mosterdzaadje, een herder, een zaaier, een arme weduwe… Een man heeft twee zonen, iemand legt een wijngaard aan, tien meisjes op weg met hun lampen, de bruidegom tegemoet, een reiziger is op weg van Jeruzalem naar Jericho…

Doorheen zijn verkondiging wordt duidelijk dat Jezus staat voor een verinnerlijking van religie en ethiek, niet voor een herleiden van religie of ethiek tot innerlijkheid. Daarvan getuigen ook zijn vele wonderlijke daden. Toegegeven, het literaire genre van de wonderhalen is niet erg toegankelijk voor de moderne toehoorder, die gevormd is door een wetenschappelijk wereldbeeld. Maar wie enigszins vertrouwd is met het Bijbelse taaleigen, begrijpt natuurlijk dat er heel wat 'klassieke' symboliek aanwezig is: doven die horen, blinden die zien, lammen die opspringen, over water lopen, een menigte te eten geven met vijf broden en twee vissen…

Bij nader toezien gaat het bij Jezus telkens om ontmoetingen die bevrijdend zijn, een helende omgang met mensen waarbij hij er wonderwel in slaagt oren en ogen te openen, mensen terug een stem te geven, uit hun isolement te halen, te verlossen van hun schuldgevoelens, opnieuw vertrouwen te geven, in beweging te zetten, perspectief te geven… E. Schillebeeckx spreekt enigszins plechtigmatig over Jezus' zorgend verwijlen bij mensen, ervaren als heil en genade van godswege: Jezus als godsgeschenk. Maar als het niet klinkt, dan kan het ook botsen zoals eerder al uitgelegd: even goed stuit zijn optreden op onbegrip of nemen ontmoetingen de vorm aan van twistgesprekken.

In zijn lied 'Arme Jezus' zingt Willem Vermandere:
't Is onmeuglijk t' achterhalen wat er met hem al is gebeurd
Want zijn woorden zijn vertroebeld en zijn daden dikwijls herkleurd.

Het is duidelijk: Jezus, het verhaal van een Levende, kan niet worden doorgegeven zonder een levende leer- en geloofsgemeenschappen. Daar putten mensen zorgvuldig uit de schatten van de traditie, houden ze het vuur van het visioen brandend, herinterpreteren ze de betekenis en draagwijdte ervan vanuit de uitdagingen van de tijd en inspireren ze elkaar tot adequaat handelen in hun persoonlijke en publieke leven.

Want het portret is nooit af.

Jan De Vriese
De Lier, Brugge, 18 januari 2026

Bronnen:

- Tineke Beeckman, Met religie breng je relschoppers niet op betere gedachten in De Standaard, 15 januari 2026.
- Peter Schmidt, In de handen van mensen. 2000 jaar Christus in kunst en cultuur, Davidfonds,
- Peter Schmidt, Ongehoord. Christen zijn volgen de Bergrede, Davidsfonds, Leuven, 2009 (2°dr).
- Jan Lambrecht, Terwijl Hij tot ons sprak. Parabels van Jezus, Lannoo, Tielt, 1976.
- H. Oosterhuis, Van U is de toekomst – kome wat komst, Davidsfonds, Leuven, 1996, p.110-128.
- Edward Schillebeeckx, Jezus, het verhaal van een levende, Emmaüs, Brugge, 1975 (3°dr).